

Hoogbegaafdheid

Visie

Hoogbegaafdheid is de aanleg om tot uitzonderlijke prestaties te komen. Het wordt gezien als een combinatie van uitzonderlijke intelligentie, creativiteit en doorzettingsvermogen.

Het vormgeven van onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen begint bij de erkenning, dat deze leerlingen, zoals iedere andere leerling, recht hebben op onderwijs op maat. Het uitgangspunt op basisschool Willem de Zwijger is: "Elk kind wordt bij ons gezien en gehoord". Dit houdt in, dat wij zowel op didactisch en cognitief niveau als op pedagogisch vlak het onderwijs afstemmen op de onderwijsbehoeften en mogelijkheden van alle leerlingen.

We zijn ons ervan bewust, dat dit in het begeleiden en stimuleren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en leerlingen, die meer – en hoogbegaafd zijn een stap extra van ons vraagt. Immers, de kenmerken van deze leerling zijn zeer divers en niet eenduidig (zie kenmerken en profielen). Op basis van observaties van de leerkracht, gesprekken tussen leerkracht en ouders (+ln), toetsgegevens en de in kaart gebrachte sociaal emotionele ontwikkeling van de leerling kan er tijdens de leerlingbespreking worden besloten het onderwijsaanbod van de leerling te wijzigen. Dit kan, afhankelijk van persoonlijkheidsfactoren, de interesse en leerstijl van de leerling, bestaan uit compacten en verdiepen m.b.t. één of meerdere basisvakken en/ of verbreden en verrijken, waar het een leerling betreft met een nieuwsgierige, onderzoekende houding (zie onderwijsaanbod).

De leerkracht verzorgt voor de leerling aanbod op maat. Voor de leerling is duidelijk waar en wanneer hij aan het 'eigen programma' mag werken, wanneer hij voor hulp of feedback een beroep kan doen op de leerkracht en hoe het proces wordt begeleid en geëvalueerd.

Basisschool Willem de Zwijger realiseert het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen m.n. in de eigen groep/klas, waarbij de leerlingen gelegenheid krijgen om individueel en samen te werken. Dit laatste kan ook georganiseerd worden met leerlingen uit een andere (jaar)groep.

Op onze school is een werkgroep samengesteld, die m.b.t. het wijzigen van beleidszaken het voortouw neemt en hierover de collega's informeert tijdens teamvergaderingen, inventariseert waar er behoefte is aan scholing bij collega's, controleert of gemaakte afspraken worden nagekomen en zorgdraagt voor het inrichten en aanvullen van de orthotheek. Ook organiseren zij schoolbreed bijeenkomsten waarin de collega's van elkaar kunnen leren. Dit betreft zowel signalering, aanbod, feedback op het proces, keuze in materialen als ondersteuning m.b.t. klassenmanagement.

Ontwikkelingsvoorsprong

Bij kleuters spreken we formeel nog niet over hoogbegaafdheid, maar wordt de term ontwikkelingsvoorsprong gehanteerd. Dat betekent niet dat kleuters niet hoogbegaafd zouden kunnen zijn. Het voorzichtige gebruik van de term ontwikkelingsvoorsprong ligt ten grondslag aan het feit, dat juist in de kleuterperiode de voorspellende waarde van intelligentieonderzoek beperkt is (Drent & van Gerven, 2004; Peters, 2007).

Wel kunnen we door een goede observatie en door goed te luisteren naar ouders met een redelijke mate van betrouwbaarheid vaststellen of er bij een kind sprake is van een ontwikkelingsvoorsprong én of er daarnaast voldoende kenmerken van hoogbegaafdheid waarneembaar zijn, die aannemelijk maken dat dit kind al op jonge leeftijd behoefte heeft aan een ander onderwijsaanbod.

Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong is over het algemeen:

- Eerder toe aan lezen en rekenen
- Heeft een brede interesse
- Heeft een sterk geheugen
- Heeft goed taalgebruik
- Maakt grote denkstappen
- Kan logisch redeneren
- Snel van begrip
- Ziet meer details
- Vraagt meer
- Heeft een hekel aan herhaling
- Heeft tomeloze energie en dadendrang
- Laat creatief spel zien
- Heeft een goede motoriek
- Is sociaal verder
- Is taakgericht

Niet elke kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong zal al deze kenmerken laten zien.

Kenmerken

Kenmerken van (hoog)begaafde leerlingen

1.	Hoge intelligentie	(Hoog)begaafde leerlingen beschikken over hoge intellectuele capaciteiten. Een hoge score op een intelligentietest (IQ > 130) of hoge prestaties op andere test is hiervan een indicatie.
2.	Vroege ontwikkeling	(Hoog)begaafde leerlingen zijn geestelijk vroegrijp en worden gekenmerkt door een ontwikkelingsvoorsprong. Zij kunnen meestal op vroege leeftijd al lezen, praten, schrijven en hebben een vroege ontwikkeling van getalbegrip. Hierdoor kunnen zij zich gemakkelijk leerstof uit hogere leerjaren eigen maken. Ook stellen zij op jonge leeftijd al levensbeschouwelijke vragen en denken zij al vroeg na over de zin van het leven.
3.	Uitblinken op één of meerdere gebieden	<p>Een bijzondere begaafdheid kan tot uitdrukking komen in motorische, sociale, artistieke en intellectuele vaardigheden. Vaak treden deze begaafdheidsvormen gecombineerd op en blinken (hoog)begaafde leerlingen uit in meerdere gebieden, zoals in bijvoorbeeld taal en wiskunde.</p> <p>(Hoog)begaafde leerlingen hebben op taalgebied een grote woordenschat en vertonen een zeer goed en adequaat woordgebruik.</p>
4.	Gemakkelijk kunnen leren	(Hoog)begaafde leerlingen hebben over het algemeen een zeer goed geheugen en kunnen hierdoor goed informatie onthouden en verwerken. Zij begrijpen nieuwe leerstof dan ook aanzienlijk sneller dan gemiddelde leerlingen en zijn daardoor sneller klaar met opdrachten en huiswerk. Hierdoor hebben zij vaak een leertempo dat beduidend hoger is dan het tempo van de gemiddelde leerling.
5.	Goed leggen van (causale) verbanden	(Hoog)begaafde leerlingen kunnen gemakkelijk (causale) verbanden leggen en hebben hierover een goed overzicht.

6.	Het makkelijk kunnen analyseren van problemen	(Hoog)begaafde leerlingen zijn snelle probleem-analyseerders. Zij kunnen snel vaststellen wat de aard van een probleem is. Daarnaast zijn (hoog)begaafde leerlingen vaak vindingrijk in het ontwikkelen van eigen oplossingsmethoden. Dit kan soms problemen opleveren als zij zich een verkeerde oplossingsmethode hebben aangeleerd, omdat zij deze methode moeilijk weer los kunnen laten.
7.	Het maken van grote denksprongen	Een (hoog)begaafde leerling maakt grotere leerstappen en heeft daarom minder tijd nodig.
8.	Voorkeur voor abstractie	(Hoog)begaafde leerlingen kunnen goed abstract denken. Zij generaliseren gemakkelijker dan hun andere klasgenoten en hebben een goed overzicht van de kennisgehelen. Zij hebben geen behoefte aan concretisering van de lesstof door het gebruik van voorbeelden.
9.	Hoge mate van zelfstandigheid	(Hoog)begaafde leerlingen willen liever niet geholpen worden en geven de voorkeur aan zelfstandig werken. Bij het werken in groepsverband vertoont de (hoog)begaafde leerling veel initiatief en neemt hij/zij vaak de leiding. Bovendien wil de leerling dingen graag op zijn/haar eigen wijze doen, zoals het zelf bedenken van een methode voor het uitrekenen van sommen.
10	Brede of juist specifieke interesse / hoge motivatie / veel energie	Het is belangrijk dat het onderwerp van de opdracht de leerling interesseert. Bij (hoog)begaafde leerlingen is namelijk het kunnen een voorwaarde, maar het willen van even groot belang. Als het onderwerp aansluit bij de interesse van de leerling, dan is motivatie verzekerd. Er is aangetoond dat talent pas doorzet als de leerlingen plezier beleven aan de (leer)activiteiten. Een kenmerk van (hoog)begaafde leerlingen is dat zij zeer leergierig zijn. Als een onderwerp de leerling interesseert dan pluist hij het onderwerp vaak tot op de bodem uit. Maar het tegenovergestelde geldt ook: als een (hoog)begaafde leerling geen interesse heeft voor een bepaald onderwerp, dan kan hij moeilijk de motivatie opbrengen om zich erin te verdiepen.

11	Creatief/origineel	In de opdrachten laten (hoog)begaafde leerlingen vaak zien dat zij originele en creatieve ideeën en/of oplossingen hebben. Zij maken onverwachte zijsprongen en hebben grote verbeeldingskracht.
12	Perfectionistisch	(Hoog)begaafde leerlingen zijn perfectionistisch aangelegd. Zij houden niet van half werk.
13	Apart gevoel voor humor	(Hoog)begaafde leerlingen bezitten over het algemeen een apart gevoel voor humor.
14	Hoge mate van concentratie	(Hoog)begaafde leerlingen kennen een hoge mate van concentratie en hebben daarbij een langere aandachtsspanne dan de gemiddelde leerling.

Kenmerken van (hoog)begaafde onderpresteerders

1.	Grote en uitzonderlijke kennis	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben vaak kennis die nog niet in de groep is behandeld en een grote algemene ontwikkeling.
2.	Grote interesse	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben op veel gebieden belangstelling en ze houden ervan om dingen te onderzoeken, bijvoorbeeld door in hun vrije tijd veel te lezen of op een andere manier informatie te verzamelen. Als een onderwerp (dat vaak wat moeilijker is) hun interesse heeft, begrijpen en onthouden ze veel.
3.	Wisselend schoolwerk (bekijken in relatie tot kenmerk 7)	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen laten vaak wisselend schoolwerk zien: afnemende prestaties (zie kenmerk 7) maar bij ingewikkelde vragen juist wel het goede antwoord weten, mondeling beter presteren dan schriftelijk en beter uit de verf komen bij individueel onderwijs op maat dan bij het regulier groepsonderwijs.
4.	Positief thuiswerk	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen werken thuis vaak verder aan zelfgekozen

		schoolprojecten en ontwikkelen thuis op eigen initiatief allerlei activiteiten.
5.	Grote verbeelding	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben vaak een levendige, grote verbeelding en zijn creatief.
6.	Hoge mate van sensitiviteit	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen geven vaak blijk van een enorme sensitiviteit: ten opzichte van zichzelf, maar ook van anderen.
7.	Afnemende schoolprestaties (bekijken in relatie tot kenmerk 3)	Opvallend is dat de schoolprestaties van onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen afnemen; ze presteren (vooral in schriftelijk werk) beneden niveau, in elk geval beneden hun eigen niveau, maar soms zelf ook beneden groepsniveau. Vaak schrijven ze slordig, houden ze niet van instampen en inprenten, missen ze leerinhouden en instructiemomenten en zijn ze slechts selectief enthousiast: wel voor nieuwe onderwerpen, niet voor uitwerkingen.
8.	Negatief gedrag	In de klas vertonen onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen vaak negatief gedrag; ze zijn lastig en onaangepast, vragen steeds om aandacht, vervelen zich, dromen weg en wijzen pogingen van de leraar om zich aan de groepsnormen te conformeren, af.
9.	Haperende sociaal-emotionele ontwikkeling	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen zijn vaak ontevreden over zichzelf en de verrichte werkzaamheden, vermijden nieuwe activiteiten uit angst voor mislukking, hebben minderwaardigheidsgevoelens, zijn wantrouwend of onverschillig en doen niet graag mee aan groepsactiviteiten, zijn minder populair bij leeftijdsgenootjes en zoeken vriendjes onder gelijkgestemden.
10.	Geringe taakgerichtheid	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen zijn vaak weinig taakgericht. Ze hebben een laag werktempo, hebben hun huiswerk vaak niet af, stellen zichzelf onrealistische doelen, zijn snel afgeleid, vergeetachtig en/of impulsief, hebben geen duidelijk leertraject voor ogen, hebben een korte spanningsboog, voelen zich hulpeloos, willen niet geholpen worden en willen zelfstandig zijn.

11.	Negatieve houding	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben vaak een wisselende motivatie, hebben een hekel aan routine, verzetten zich tegen autoriteit, nemen geen verantwoordelijkheid voor hun eigen daden en staan onverschillig of afwijzend tegenover de school.
-----	--------------------------	---

Zes profielen van hoogbegaafde leerlingen

Niet alle hoogbegaafde leerlingen vertonen dezelfde kenmerken. George T. Betts and Maureen Neihart onderscheiden zes verschillende soorten profielen. Van elk profiel enkele kenmerken:

1. De **aangepast succesvolle leerling**. Deze leerling behaalt goede prestaties. Hij is perfectionistisch ingesteld en vermijdt risico.
2. De **uitdagend creatieve leerling**. Deze leerling stelt regels ter discussie en corrigeert de leerkracht. Hij is competitief en komt op voor eigen opvattingen. Hij is ook creatief.
3. De **onderduikende leerling**. Deze leerling ontkent zijn begaafdheid en vermijdt uitdaging. Hij zoekt sociale acceptatie en wisselt in vriendschappen.
4. De **risico-leerling (drop-out)**. Deze leerling presteert gemiddeld of minder. Hij werkt inconsistent en maakt taken niet af.
5. De **leerling met leer- en/of gedragsproblemen**. Deze leerling verstoort en reageert af. Hij heeft sterk uiteenlopende resultaten op onderdelen van een intelligentietest.
6. De **zelfsturend autonome leerling**. Deze leerling werkt zelfstandig en is sociaal. Hij werkt enthousiast en heeft weinig bevestiging nodig. Hij neemt risico en is creatief.

Procedure

Indien er sprake is van (mogelijke) hoogbegaafdheid bij een leerling volgen wij op onze school onderstaande procedure:

- Leerkracht(en) en ouders bespreken hun vermoedens omtrent de mogelijk hoogbegaafde leerling/ zoon/ dochter en kunnen deze vermoedens onderbouwen; dit 1^e gesprek kan tot stand komen op initiatief van de leerkrachten n.a.v. hetgeen hij/zij in de klas signaleert of op initiatief van de ouders op basis van signalen van hun zoon/dochter in de thuissituatie.
- Er wordt een vervolgspraak gemaakt met betrokken ouders en leerkracht, waarbij een lid van het MT aan zal sluiten (directie/ intern begeleider).
- Wanneer er op basis van signalen, kenmerken, observatie, gesprek met de leerling en toetsgegevens onduidelijkheid bestaat of een verschil in zienswijze is, zal het MT lid besluiten de leerling in te brengen in de leerlingbespreking als teamoverleg.
- In afwachting van de leerlingbespreking als teamoverleg kan er door lkr/ouders, in overleg met IB, worden besloten of en zo ja voor welke vakken de lln evt doorgetoetst zal gaan worden.
- N.a.v. de leerlingbespreking als teamoverleg kan het advies worden gegeven aan zowel lkr als ouders om een signaleringslijst in te vullen.
- Alle resultaten, informatie vanuit de leerlingbespreking en sociaal emotionele ontwikkeling van de lln zal worden gebundeld en worden besproken met de betrokkenen. Dit alles kan leiden tot een diversiteit aan vervolgstappen in de procedure t.w. :
 - ♦ Er wordt besloten geen aanpassingen te realiseren in het onderwijsaanbod van dat moment.
 - ♦ Er wordt voor gekozen om op een ander moment in hetzelfde leerjaar of in een volgend leerjaar opnieuw alles met elkaar in kaart te brengen.
 - ♦ Er kan aangepaste lesstof worden aangeboden aan de leerling, rekening houdend met voorkeuren, leerstijl en interesses (compacten/ verbreden/ verdiepen/ verrijken)
 - ♦ Er kan door de school toe worden besloten de leerling te bespreken in een consultatie, waarbij een orthopedagoog aanwezig is. Ouders worden hierbij uitgenodigd.
 - ♦ Er kan toe worden besloten, na overeenstemming tussen ouders, lkr, lln en gehele team, waarin het team de laatste en beslissende stem heeft, dat het voor de lln in kwestie de beste optie is om versneld door te gaan naar de volgende groep, het volgende leerjaar. Dit besluit heeft niet de voorkeur.
 - ♦ Er kan door ouders worden besloten hun zoon/dochter te laten onderzoeken, hetgeen door ouders wordt bekostigd.

Onderwijsaanbod

Aan de hand van 2 verschillende zienswijzen, waarbij de 1^e een metafoor is, is het team van Willem de Zwijger doordrongen van het belang van onderwijs op maat en hun eigen rol als leerkracht en coach van de leerling.

De metafoor van de cheetah (vergelijkbaar met hetgeen er gebeurt als een meer / hoogbegaafde lln geen uitdagend aanbod krijgt):

De cheetah kan van nature 110 kilometer per uur rennen. Omdat hij al jarenlang alleen achter langzame konijntjes aan loopt (of: erger nog; als de cheetah slechts nog op staat om een konijntje te verorberen wat in zijn kooi wordt gegooid door de verzorgers), wordt hij lui. Als er dan op een dag een gazelle met 105 kilometer per uur langs rent, rent hij erachter aan. Ongeoefend als hij is, lukt het hem echter niet de gazelle te vangen. Hij gaat ontmoedigd onder een boom liggen. Is hij nog wel een cheetah?

de RITS 'methode'

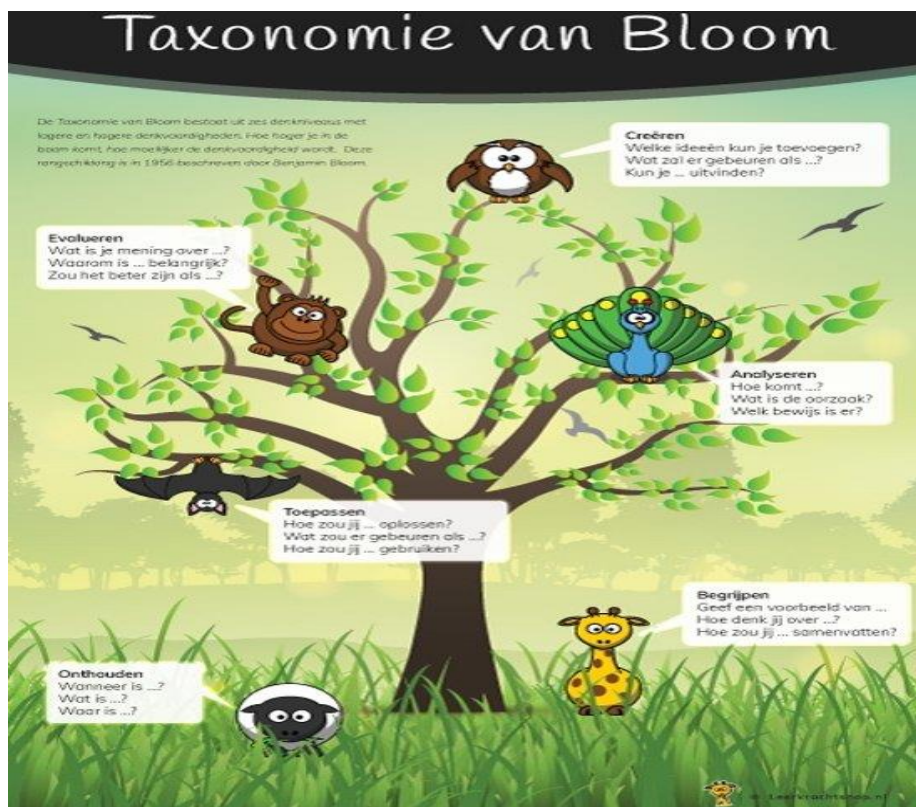
Resultaat = inzet x talent x strategie

Stel een leerling toont het volgende $4 \times 2 \times 3 = 24$ (= resultaat). Door als leerkracht de benaderingswijze en aanbod af te stemmen op het talent van de lln (dus dit te verhogen) wordt het resultaat aanzienlijk hoger bv $4 \times 5 \times 3 = 60$ Je kunt je voorstellen, dat de lln daarmee uit zichzelf zijn/haar inzet gaat verhogen $6 \times 5 \times 3 = 90$

Hoogbegaafden hebben veel minder herhaling nodig om tot beheersing van de leerstof te komen dan de gemiddelde leerling. Daarom is het goed om de leerstof voor hen te compacten, om verveling te voorkomen. Compacten is het overslaan van overbodige herhalings- en oefenstof. Bij compacten wordt ongeveer 50 – 75 % van de oefenstof geschrapt, en circa 75 – 100% van de herhalingsstof. Hierdoor komt er dagelijks tijd vrij waarin de hoogbegaafde leerling kan werken aan verrijkingstaken. Bij verrijking gaat het er niet om dat de leerling meer werk krijgt, maar dat hij werk krijgt met meerwaarde. Verrijking is onder te verdelen in verdieping en verbreding. Verdieping sluit aan op de basisstof en het reguliere curriculum. Verbreding is een uitbreiding van het reguliere curriculum, bijvoorbeeld door een cursus in een vreemde taal aan te bieden.

Uit bovenstaande is op te maken, dat de hoogbegaafde leerling ook onderwijs volgt via het reguliere aanbod; er zijn immers bepaalde vaardigheden, algoritmen, spellingregels, die een leerling geacht wordt in een bepaald leerjaar voldoende tot goed te beheersen.

Het is belangrijk dat het aanbieden van verrijking niet ten koste gaat van het 'reguliere' onderwijs en andersom evenmin. Anderzijds zien we het als een mogelijkheid voor leerlingen om hun eigen talenten te ontdekken en/of verder te ontwikkelen. Bijvoorbeeld: Wanneer een leerling niet zo goed is in rekenen en hier ook niet in geïnteresseerd is, kan het best zo zijn dat deze leerling toch verrijking krijgt op een vakgebied waar hij/zij wel in uitblinkt en/of geïnteresseerd in is. We accepteren dat leerlingen niet in alle vakgebieden kunnen uitblinken. Ook is het van belang dat kinderen zelf een stem hebben in het uitstippelen van het verrijkingstraject. Wat vinden ze interessant? Wat zouden ze willen leren? Etc. Hierbij wordt ook de motivatie van de leerlingen duidelijk.

Uit voorgaande informatie is duidelijk op te maken hoe belangrijk het is het onderwijsaanbod voor de hoogbegaafde leerling zorgvuldig samen te stellen. De afwisseling in verbreding en verdieping, na compacten, moet zowel voor leerkracht als leerling helder zijn; wanneer kan de leerling waaraan werken, wanneer is de leerkracht beschikbaar voor instructie, feedback, op welke plaats in de school kan de leerling er aan werken, welk gedeelte is vrijblijvend, welk gedeelte verplicht etc.

De hogere denkvormen (zie Taxonomie van Bloom) zijn vaardigheden, die de hoogbegaafde leerling aan de hand van geschikt materiaal en opdrachten zelf eigen kan maken m.a.w. dit is een onderdeel van het leren leren, waarin de hoogbegaafde leerling met de reguliere lesstof (basisstof) te weinig kan oefenen. Het leren leren is een vaardigheid, die in combinatie met het juiste aanbod en begeleiding door de leerkracht de leerling voldoende toegerust naar het juiste niveau kan laten uitstromen (dit geldt voor alle leerlingen!) en gedurende het gehele proces de leerling nieuwe inzichten brengt.

Behalve interessante en actuele lesmethoden, waarvan een plusboek (zoals bij rekenen) onderdeel uitmaakt van de methode, beschikken we op basisschool Willem de Zwijger over diverse materialen om het onderwijsaanbod voor meer – en hoogbegaafde leerlingen zorgvuldig en gevarieerd samen te kunnen stellen.

In combinatie met een (inmiddels) rijk gevulde bibliotheek kan er m.b.t. het onderwijsaanbod o.a. een keuze worden gemaakt uit opdrachten op internet (bv webkwesities, programmeren/scratch), de methode Op Ontdekkingsreis, Kien en Rekeningers, digitale programma's Rekeningtuin en Taalzee, map 'Techniq', Story dices, Slimmeriken en Kleuteruniversiteit, een taalcursus Spaans en Chinees, de methode Zit dat zo! in het kader van onderzoekend leren etc. Tevens zoekt de leerkracht na overleg

met ouders/ IIn (evt werkgroep) naar materialen en onderwerpen, die passen bij de voorkeur en interesse van de leerling en daarin is er via internet ook veel beschikbaar.

Naast taakaanpak, doorzettingsvermogen, creativiteit, materiaalkeuze e.d. volgen we onze leerlingen ook tijdens het verwerken van opdrachten in de klas (regulier aanbod) en de ontwikkeling op sociaal emotioneel gebied. Op beiden heeft onderstaand citaat betrekking.

*Citaat van een HB specialist tijdens een studiedag op WdZ: **"Als je iets anders aanbiedt, dan is de inhoud nooit het doel, maar de vaardigheid leren leren is het doel"**.*